

caret merkezi olduğunu görünce burayı başşehir yapmaya karar verdi. Ancak bu kararını, yıllarca süren bir mücadelenin ardından 1837'de Mombasa'yı ele geçirerek Merzû hânedanını yıktıktan sonra gerçekleştirebildi (1840). Böylece Doğu Afrika sahillerinde sınırlarını genişletti ve nüfuzunu Mogadişu'dan Kap Delgado'ya kadar uzanan bölgedeki Arap kabileleri ve sahillerde yaşayan diğer kabileler üzerinde de kurdu. Bu başarılarıyla Uman'ı hem içeride hem dışarıda büyük bir güç haline getirdi. Bu sebeple Doğu Afrika İslâm tarihinde büyük önem taşıyan Zengibar Sultânlığı'nın kurucusu sayılmıştır.

Saîd b. Sultân, köle ticaretini yasaklaması hususunda kendisine baskı yapmaya başlayan İngiltere ile, bu yasaklamasının halkı için ekonomik bir darbe olacağını bilmesine rağmen ülkesindeki istikrara katkı sağlamak amacıyla bir antlaşma imzaladı. Ancak başarılı bir siyasetle yasaklama sürecini kırk yıl gibi uzun bir zamana yayarak başka gelir kaynakları aramak için vakit kazandı. Bir yandan fildişi ve kereste ticaretine ağırlık verirken bir yandan da Zengibar'da karanfil yetiştirilmesi için çok büyük yatırımlar yaptı ve üretimi teşvik yasaları çıkardı. Uyguladığı köklü yöntemlerle Zengibar'ı günümüzde de olduğu gibi dünyanın başta gelen karanfil üreticisi haline getirdi. Başşehirini Zengibar'a naklederken Uman'daki önde gelen Arap ve Hint tüccarlarını da beraberinde götürerek onlara ticarî hayatta çeşitli yetkiler tanıdı. Uluslararası ticarete büyük önem verdi. Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Fransa başta olmak üzere çok sayıda ülkeyle ikili ticarî antlaşmalar imzalayarak ülkesine itibar kazandırdı. Zengibar adası onun zamanında Doğu Afrika'nın başlıca ticaret merkezi konumundaydı.

Uman, Hürmüz Boğazı ve Doğu Afrika tarihinde önemli bir rol oynayan Bû Saîd hânedanının en başarılı sultanı sayılan Saîd b. Sultân 1856 yılında Maskat'tan Zengibar'a gitmek için çıktığı deniz yolculuğu sırasında vefat etti ve hânedanın Zengibar'daki kabristanına gömüldü. Özel hayatı ile de çok konuşulan Sultan Saîd (kendisi bu unvanı hiçbir zaman kullanmamıştır) Zengibar'da iki büyük saray ve birçok bina yaptırmıştır. Bir kabile lideri gibi her gün halkın şikâyetlerini dinlerdi. Nikâhlı eşlerinden çocuğu olmayan sultanın farklı etnik kökenlere mensup yetmiş beş kadar câriyesinden toplam doksan dokuz kızı, yirmi bir oğlu dünyaya gelmiş, kendisinden sonra oğullarından ikisi Maskat'ta, dördü Zengibar'da hüküm sürmüştür.

BİBLİYOGRAFYA :

L. W. Hollingsworth, *Zanzibar under the Foreign Office: 1890-1913*, London 1953, tür.yer.; N. R. Bennett, *A History of Arab State of Zanzibar*, London 1978, s. 16-21, 23-54; Rudolf Saîd Reute, *Salṭanatü 'Umân ḥilâle ḥukmî's-Seyyid Sa'îd b. Sultân* (trc. Abdülmecîd Habîb el-Aynî), Basra 1983; Abdalla Saleh Farsi, *Seyyid Saîd bin Sultan, Joint-Ruler of Oman and Zanzibar (1804-1856)*, New Delhi 1986; Ahmed Hamoud Maamiry, *Omani Sultans in Zanzibar: 1832-1964*, New Delhi 1988, s. 1-13, ayrıca bk. İndeks; E. Ruete, *Memoirs of an Arabian Princess from Zanzibar*, New York 1989, tür.yer.; Ehud R. Toledano, *Osmanlı Köle Ticareti: 1840-1890* (trc. Y. Hakan Erdem), İstanbul 1994; 'Umân fi't-târîḥ, London 1995, s. 453-473; R. Hall, *Empires of the Monsoon: A History of the Indian Ocean and its Invaders*, London 1996; R. L. Pouwels, "East African Coast c. 780 to 1900 C.E.", *The History of Islam in Africa* (ed. N. Levtzion - R. L. Pouwels), Athens 2000, s. 251-271; Cemâl Zekerîyyâ Kâsım, *Devletü Elbûsâ'id*, Ayn 1420/2000, s. 139-239; Hatice Uğur, *Osmanlı Afrikasında Bir Sultanlık: Zengibar Sultânlığı*, İstanbul 2005, s. 38-41, 57; B. G. Martin, "Arab Migrations to East Africa in Medieval Times", *The International Journal of African Historical Studies*, VII/3, New York 1974, s. 367-390; C. F. Beckingham, "Bû Sa'îd", *EP*² (İng.), I, 1281-1283; G. S. P. Freeman-Grenville, "Sa'îd b. Sultân", *EP*² (İng.), VIII, 856-857; a.mlf., "Zanjibar", a.e., XI, 449-450; Mustafa L. Bilge, "Bû Saîd Hânedanı", *DİA*, VI, 339-340.

HATİCE UĞUR

SAİD b. UFEYR

(سعید بن عفیر)

Ebû Osmân Saîd b. Kesîr b. Ufeyr
el-Ensârî el-Mısırd
(ö. 226/841)

Hadis hâfızı, tarihçi ve ensâb âlimi.

146 (763) yılında doğdu. Dedesine nisbetle tanınır. Süleyman b. Bilâl, İbn Lehiâ, Leys b. Sa'd, Mâlik b. Enes, İbn Vehb gibi hocalardan hadis dinledi. Kendisinden başta oğulları Ubeydullah ve Esed olmak üzere Buhârî, Yahyâ b. Maîn, Zührlî, Yûnus b. Abdûlâlâ es-Sadeffî, Bekkâr b. Kuteybe, İbnü'l-Cüneyd el-Huttelî ve diğerleri rivayette bulundu. *Kütüb-i Sitte* müelliflerinden Buhârî doğrudan, Müslim, Ebû Dâvûd es-Sicistânî ve Nesâî bir râvi vasıtasıyla eserlerinde Saîd'den hadis nakletmişlerdir. Buhârî'nin *el-Câmî'u's-şâhiḥ*'inde Saîd'in kırktan fazla rivayetine yer vermesine, ayrıca *el-Edebü'l-müfred*'inde ondan hadis nakletmesine rağmen İbn Hacer el-Askalânî'nin Buhârî'nin Saîd'den çok rivayette bulunmadığını söylemesi onun daha fazla hadisine yer vermesini beklediği için olmalıdır. Saîd b. Ufeyr 23 Ramazan 226'da (16 Temmuz 841) vefat etti.

Ebû İshak el-Cûzcânî'nin Saîd hakkında bid'atçı ve hâfızası zayıf, ayrıca sika olmadığı şeklinde yaptığı tenkitlerin isabetli sayılmadığını söyleyen İbn Adî onun güvenilir bir râvi kabul edildiğini belirtir. İbn Hibbân *es-Şikâ't*'inde Saîd'e yer vermiş, Dârekutnî de onun güvenilir bir hadis hâfızı olduğunu kaydetmiştir. Yahyâ b. Maîn'in, "Mısır'da üç harikaya şahit oldum; bunlar Nil nehri, Piramitler ve Saîd b. Ufeyr'dir" diyerek Saîd'in sika olduğuna dikkat çektiğini söyleyen Zehebî, muhaddislerin imâmının bir kişi hakkında böyle sitayışkâr bir söz söylemesinin onu değerlendirmede ölçü sayılacağını belirtir (*A'lâmü'n-nûbelâ*², X, 584). İbn Adî, Saîd'in rivayetlerinden sadece iki hadisin münker olduğunu ve bunlardaki problemin de aslında oğlu Ubeydullah'tan kaynaklandığını bildirmiş, Zehebî ise onun bir münker hadisini daha örnek göstermiştir. Zehebî'nin verdiği bu örnekteki olumsuzluğun başka bir râviden kaynaklandığı ifade edilmekteyse de bu durum Saîd b. Ufeyr'in problemlili rivayetlerinin bulunduğunu göstermektedir. Ensâb, tarih, eyyâmü'l-Arab ve menâkıb gibi konularda bilgi sahibi, aynı zamanda şair olduğu belirtilen Saîd'in *Kitâbü Ahbâri'l-Endelüs ve Târîhu fethi Dimaşk* adlı iki eserinin mevcut olduğu kaydedilmekte ve bu eserlere bazı kaynaklarda atf yapılmaktadır (Sezgin, I/2, s. 248).

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, III, 509; Ebû İshak el-Cûzcânî, *Aḥvâlü'r-ricâl* (nşr. Subḥî el-Bedrf es-Sâmerrâî), Beyrut 1405/1985, s. 157; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerḥ ve't-ta'dil*, IV, 56; İbn Hibbân, *es-Şikâ't*, VIII, 266; İbn Adî, *el-Kâmil*, III, 1246-1247; Dârekutnî, *el-İlel* (nşr. Mahfûzürrahman Zeynul-lah es-Sileffî), Riyad 1405/1985, I, 182; Mizî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XI, 36-41; Zehebî, *A'lâmü'n-nûbelâ*², X, 583-586; a.mlf., *Mizânü'l-i'tidâl*, II, 155; İbn Hacer el-Askalânî, *Tehzîbü't-Tehzîb* (nşr. Halîl Me'mûn Şihâ v.dğr.), Beyrut 1417/1996, II, 334; Sezgin, *GAS* (Ar.), I/2, s. 247-248; Abdülgaffâr Süleyman el-Bündârî - Seyyid Kesrevî Hasan, *Mevsû'atü ricâlî'l-kütübî't-tis'a*, Beyrut 1413/1993, II, 51.

MAHMUT KAVAKLIOĞLU

SAİD b. YA'KŪB

(سعید بن يعقوب)

Ebû Osmân Saîd b. Ya'kûb ed-Dimaşkî
(ö. 302/914'ten sonra)

Abbâsî dönemi hekim
ve mütercimlerinden.

Hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Halife Muktedir-Billâh döneminde (908-932) başarılı bir hekim ve mütercim olarak üne kavuştu. Vezir Ali b. İsâ b. Dâvûd'un özel

doktoru oldu. İbn Ebû Usaybia'nın Sâbit b. Sinân'dan naklettiğine göre Ali b. İshâ 302'de (914) Bağdat'ın Harbiye semtindeki hastahaneyi yeniden donatmış ve baştabipliğine Saïd b. Ya'kûb'u getirmişti. Ayrıca Bağdat, Mekke ve Medine'deki hastahanelerin sorumluluğunu da ona vermişti ('Uyûnû'l-enbâ', s. 316). Saïd b. Ya'kûb, antik döneme ait felsefî ve ilmî eserlerin Arapça'ya çevrilmesinde üstün başarı gösterdi. Hasan b. Mûsâ en-Nevbahtî'nin himayesinde çeviri yapan İshak b. Huneyn ve Sâbit b. Sinân gibi ünlü mütercimler arasında yer aldı. Onun tabip ve mütercim olarak ortaya koyduğu başarı yanında çeşitli alanlarda yazdığı eserler felsefeye ve diğer bilim dallarına da vâkıf olduğunu göstermektedir. Saïd b. Ya'kûb antik felsefe ve bilimin İslâm dünyasına aktarılmasında, özellikle İskender Afrodisî'nin eserlerine dair yaptığı çalışmalarıyla Helenistik felsefenin İslâm muhitinde tanınmasında önemli katkı sağlamıştır.

Eserleri. 1. *Tefsîrû Kitâbi'n-Nabzi's-şâgîr*. Yahyâ en-Nahvî'nin Galen'in *De Pulsibus ad tirones*'ine yaptığı şerhin tercümesi olup yazma nüshası günümüze ulaşmıştır (Sezgin, III, 159). 2. *Maḳâletü Câlînûs fî teşrîhi'l-a'sâb*. Galen'in *De Nervorum dissectione* adlı eserinin çevirisidir (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 1624, vr. 72-84). 3. *Maḳâletü Câlînûs fî teşrîhi 'urûki ğayri'd-ğavârib*. Galen'in toplardamar ve kılcaldamarlara dair eserinin tercümesidir (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 1624, vr. 85-105). 4. *Maḳâletü Câlînûs fî teşrîhi 'urûki'd-ğavârib*. Galen'in atardamarlara dair eserinin çevirisidir (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 1624, vr. 105-113). 5. *Risâletü Maġnîs fî'l-bevl*. Emesalı Mag-nus'un *De Urinis* adlı eserinin tercümesidir (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 3563/3).

6. *el-Maḳâlât min Kitâbi Uşûli'l-hendese li-Öklîdis*. Öklid'in *Elementler* kitabının bazı makaleleriyle Pappus'un *Onuncu Makale* üzerine yaptığı şerhin çevirisidir. Günümüze adı geçen şerhle birlikte sadece *Onuncu Makale*'nin tercümesi ulaşmıştır. Pappus'un şerhinin Yunanca orijinali kayıp olduğundan Saïd b. Ya'kûb'un bu tercümesinin matematik tarihinde önemli bir yeri vardır. Eser Latince, Fransızca, Almanca ve İngilizce'ye çevrilmiştir (Sezgin, V, 175). 7. *Kitâbü'l-Cedel*. Aristonun *Topikler* kitabının yedi makalesinin çevirisi olup eseri Abdurrahman Bedevî *Manṭıku Aristo* (Beyrut-Kahire 1980, II, 489-695; III, 711-725) ve Ferîd Cebr *en-Naşşû'l-kâmil li-manṭıku Aristo* (Beyrut 1999, II, 635-850) içerisinde yayımlamıştır. 8. *İsâġûcî*. Porphyrius'un *Eisagoge* adlı eserinin tercümesi olup Abdurrahman Bedevî tarafından neşredilmiştir (*Manṭıku Aristo* içerisinde, Beyrut-Kahire 1980, III, 1057-1104). 9. *Fezâ'ilü'n-nefs*. Ariston'a nisbet edilen ahlâka dair bir eserin çevirisi olup İbn Miskeveyh *Tehzîbü'l-aḥlâk*'ında bir bölümünü iktibas etmiştir. 10. *Risâletü Şâmistîyûs fî's-siyâse ve tedbîri'l-memleke*. Themistius'un eserinin tercümesidir (Köprülü Ktp., Fâzıl Ahmed Paşa, nr. 1608, vr. 139-302).

Saïd b. Ya'kûb'un günümüze ulaşmayan diğer eserleri de şunlardır: *Mesâ'il* (Galen'in ahlâkın insan bedeniyle ve yapısıyla ilişkisini konu alan *De Moribus* adlı eserine dayanılarak yazılmıştır); *Maḳâle fi'n-nabz* (Galen'in *De pulsibus ad tirones* adlı eserinden mülhem olarak kaleme alınmıştır); *Kitâbü's-Semâ'i't-tabî'i* (Aristonun *Physica* kitabının bazı bölümlerinin çevirisidir); *Kitâbü'l-Kevn ve'l-fesâd* (Aristonun *De Generatione et Corruptione* isimli kitabının tercümesidir). Bun-

ların dışında İskender Afrodisî'ye ait olan ya da ona nisbet edilen pek çok felsefî risâleyi Arapça'ya çevirmiş, bu risâleler Abdurrahman Bedevî tarafından *Aristo 'inde'l-'Arab: Dirâse ve nuşûş ğayru men-şûre* içerisinde neşredilmiştir (Kahire 1947, s. 278-308). Saïd'in Yunan hikemiyatından yapmış olduğu çevirilerin bir kısmını Ebû Süleyman es-Sicistânî nakletmiştir (*Şivânü'l-hikme*, s. 303-305).

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Süleyman es-Sicistânî, *Şivânü'l-hikme ve ġelâşü resâ'il* (nşr. Abdurrahman Bedevî), Paris 2004, s. 303-305; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Tecdüdd), s. 313, 325, 356; İbn Miskeveyh, *Tehzîbü'l-aḥlâk*, Beyrut 1405/1985, s. 72-76; İbnü'l-Kıftî, *İḥbârü'l-'ulemâ* (Lippert), s. 36-38, 40, 64, 257, 409; İbn Ebû Usaybia, *'Uyûnû'l-enbâ*, s. 282, 316; Muhammed b. Mahmûd eş-Şehrezûrî, *Târîhu'l-hükemâ* (nşr. Abdülkerîm Ebû Şüveyrîb), Trablus 1988, s. 294-295; Suter, *Die Mathematici*, s. 49; Sartori, *Introduction*, I, 631; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 369-370; Sezgin, *GAS*, III, 82, 159, 166; V, 175, 287; B. A. Rosenfeld – Ekmeleddin İhsanoğlu, *Mathematicians, Astronomers and Other Scholars of Islamic Civilization and Their Works* (7th-19th c.), İstanbul 2003, s. 69; G. Endress, "Saïd b. Ya'kûb al-Dimaşkı", *El²* (Ing.), VIII, 858-859; Zehrâ Yemini, "Ebû 'Oş-mân Dimaşkı", *DMBİ*, V, 730-731; M. İshâ Sâlihîyye, "ed-Dimaşkı, Ebû 'Oşmân Saïd b. Ya'kûb", *Mu.AU*, IX, 291-293. ÖMER MAHİR ALPER

SAİD b. ZEYD

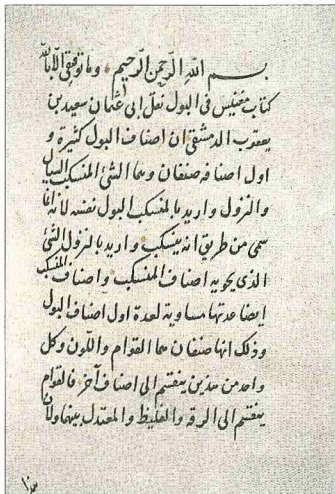
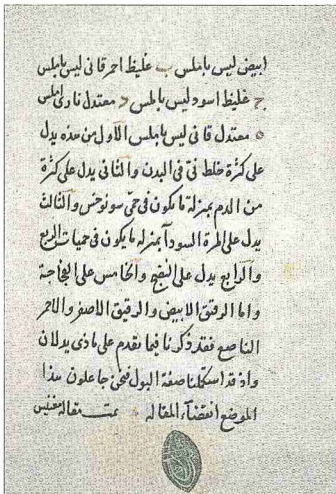
(سعيد بن زيد)

Ebû'l-A'ver (Ebû Sevr) Saïd b. Zeyd
b. Amr b. Nüfeyl el-Kureşî
(ö. 51/671 [?])

Aşere-i mübeşşereden biri.

Milâdî 600 yılı civarında Mekke'de doğdu. Adı b. Kâ'b oğullarından olup soyu dedelerinden Kâ'b b. Lüey'de Hz. Peygamber'in soyu ile birleşir. Babası, İslâm öncesi dönemde Hanîf dinine mensup olmakla bilinen Zeyd b. Amr b. Nüfeyl, annesi Hu-zâa kabilesinden Fâtıma bint Ba'ce'dir. Babasının putlara tapmadığı, müşriklerin kestiği hayvanların etinden yemediği, Câhiliye âdetlerine değer vermediği ve kız çocuklarının diri diri toprağa gömülmesine şiddetle karşı çıktığı göz önüne alınırsa Saïd'in aile ortamında bu inançları benimseyen bir kişi olarak yetiştiği söylenebilir. Kaynaklarda babasının ona Allah'ın birliğine iman etmesi konusunda telkinde bulunduğunu zikredilir.

Çok genç yaşta İslâmiyet'i kabul eden Saïd b. Zeyd'in on ikinci veya on üçüncü müslüman olduğu nakledilir. Resûl-i Ekrem tarafından cennetle müjdelenen on

Saïd b. Ya'kûb'un
*Risâletü Maġnîs
fî'l-bevl* adlı
eserinin
ilk ve son sayfaları
(Süleymaniye Ktp.,
Ayasofya,
nr. 3563/3)